

PROVENIENČNÍ PRŮZKUM ZÁMECKÉ KNIHOVNY JÍLOVÉ*

Hana Polívková (Praha)

Provenance Research into the Jílové Castle Library

Abstract: The paper examines provenances in the Jílové Castle Library, which is a fragment of the Thun-Hohenstein family library (Děčín branch). Apart from the Thun ownership marks, the library contains remnants of significant book acquisitions of the 19th and 20th centuries. The research has also proved that some books from the library of the Cathedral Chapter in Hradec Králové were accidentally included into this collection after its transfer under the administration of the National Museum Library. Even some particular book owners have been identified.

Keywords: provenance – Děčín – Thun-Hohenstein – castle library – aristocratic property in the 1920s–1950s – Hradec Králové Cathedral Chapter

V roce 2018 bylo do zpřístupněného interiéru zámku v Děčíně umístěno torzo původní rozsáhlé knihovny budované od 17. století příslušníky šlechtického rodu Thun-Hohenstein. Bylo navraceno na 4 300 knih z původních mnoha desítek tisíc svazků bibliotéky, která byla ve 30. letech 20. století rozprodána v aukcích a jejíž zbytek byl později znárodněn. Knihovna Národního muzea, oddělení zámeckých knihoven, které má soubor ve správě, jej označuje jako zámeckou knihovnu Jílové, protože zámek Jílové¹ byl posledním místem uložení před konfiskací rodového majetku. Sem byly ale vybrané svazky převezeny z Děčína v době, kdy tu šlechtická rodina našla útočiště po prodeji svého původního sídla. Také provenience hojně odkazují k zámecké knihovně v Děčíně (razítka „*Tetschen Bibliothek*“), i když po přestěhování bylo užíváno i razítka s textem „*Schloss Eulau*“ a novou signaturou.

Nejpříznivější dobou pro knihovnu bylo období 19. a počátku 20. století, kdy byly na nákup soudobých i starších svazků vynakládány značné finanční prostředky. Postupně s rozrůstáním fondu se objevovaly také snahy o jeho uspořádání a evidenci. Na základě dochovaných písemností bohužel není možné budování knižní sbírky plně zrekonstruovat, nicméně i tak lze najít cenné doklady o jejím rozsahu. Již v roce 1831 napsal drážďanský královský knihovník

Karl Halkenstein v odpovědi na žádost knížete Františka Antonína Thuna (1786–1873) o zhodnocení katalogu zámecké knihovny a doporučení k jejímu dalšímu rozvoji: „*Vaše Urozenost vlastní jednu z nejúplnějších knihoven, jakou znám, v níž jsou téměř všechny obory stejně dobře zastoupeny, která obsahuje některé velké vzácnosti nebo komplety, postrádané často ve větších knihovnách, jako jsou např. obor dějiny, starověká klasická literatura, pedagogika a zvláště francouzská a anglická krásná literatura.*“² V té době měla děčínská knihovna před sebou ještě téměř sto let dalšího rozvoje.

Cílem tohoto příspěvku je popsat a zhodnotit provenienční záznamy v současném celku zvaném zámecká knihovna Jílové,³ tedy svazků, které po znárodnění převzala do své správy Knihovna Národního muzea (KNM). Ale vzhledem ke spleť a nesporně pozoruhodné historii původní thunovské knihovny nemůže být opomenuta ani tato kapitola. Přinejmenším proto, že je vodítkem k identifikaci vlastnických značek současného souboru.

Téma historie děčínské knihovny možná ještě není definitivně badatelsky uzavřené, nicméně nejnovější publikace přinesly mnohé důležité poznatky. Pro účely tohoto příspěvku se v otázce historie opírám o literaturu,⁴ která pečlivě vytěžila dostupné archivní fondy.⁵

* Text je jedním z výstupů projektu *Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků v tuzemských i zahraničních knihovnách* (č. DG18P02OVV009) financovaného Ministerstvem kultury ČR v rámci Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity (NAKI II).

¹ Dříve Jílové u Podmokel (něm. Eulau).

² SOA Litoměřice, RA Thunů-Hohensteinů A2 V – knihovna. Citováno podle – LEDÍNSKÁ-MALÁ 1971, s. 63.

³ HANDBUCH 1997, s. 91–92; *Zámecká knihovna Jílové u Podmokel* [online]. Provenio [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/67b770ba-bfa3-4289-a8c2-9add038e7287>

⁴ Nejnověji: ŠUMAN 2018a, předtím LEDÍNSKÁ-MALÁ 1971, NAVRÁTILOVÁ 2005. Pro období konfiskace: UHLÍKOVÁ 2019.

⁵ Pro děčínskou větev rodu Thun-Hohenstein jsou relevantními prameny fondy: *Rodinný archiv Thun-Hohensteinů, Děčín (1202–1947)*, *Ústřední správa Thun-Hohensteinských statků Klášterec nad Ohří (1601–1933)* a *Ústřední ředitelství Thun-Hohensteinských statků Děčín (1840–1940)*, všechny uloženy v SOA Litoměřice. Značná část archiválií je nezpracovaná a nezinventarizovaná. Autoři výše zmíněné literatury měli přístup i do těchto částí fondů.

Historie děčinské knihovny

Kořeny šlechtického rodu Thunů sahají až do 11. století a jejich původní domovinou bylo jižní Tyrolsko. V 16. století se oddělily tři základní rodové linie, z nichž linie Castell-Brughier výrazně zasáhla do dějin českých zemí. Kryštof Šimon Thun (1582–1635) začal po bitvě na Bílé hoře skupovat panství v severních Čechách, především Benešov nad Ploučnicí, Děčín, Jílové, Klášterec nad Ohří, ale také například východočeské Choltice. V roce 1629 mu císař Ferdinand II. za jeho službu v armádě i u dvora udělil hraběcí titul s predikátem z Hohensteinu.⁶ Rozsáhlá panství v českých zemích byla v 18. století rozdělena mezi čtyři rodové linie. Hlavními centry byly Děčín, Klášterec nad Ohří a Choltice. Čtvrtá linie se usadila nejprve na panství Poběžovice, později se přesunula do Benátek nad Jizerou a v druhé polovině 19. století na Liblicí. Na svých statcích se rodiny udržely až do konfiskace majetku po druhé světové válce a nuceného odchodu ze země.⁷

Po rozdělení rodových linií byl prvním držitelem děčinského panství a zakladatelem zdejší rodové větve Václav Josef Thun (1737–1796). Po svých předcích zdědil zámek, v němž již existovala knihovna. Bohumír Lifka označuje za jejího zakladatele Václavova otce Jana Josefa Františka Thuna (1711–1788), obdivovatele zbraní, umění a knih.⁸ Do knihovny, která byla od té doby systematicky budována, byly zařazeny také svazky z pražského paláce na Malé Straně,⁹ a knihy, které v zámku zbyly po někdejších majitelích – pánech z Bünau.¹⁰

Velký rozkvět celého panství nastal v době Františka Antonína (1786–1873), který v mládí podnikl studijní cesty po Evropě a Anglii a později byl schopen na rodovém majetku zmodernizovat hospodářství a nastartovat tak ekonomickou prosperitu. Kolem poloviny 19. století se děčinské panství stalo jedním z nejvýnosnějších v Čechách. Díky tomu bylo možno financovat na tu dobu nezvyklé sociální výhody pro poddané¹¹ a bohatý kulturní život.

Velký rozkvět zaznamenala i knihovna. František Antonín ji rozšiřoval nákupy vzácných rukopisů, prvotisků a tisků z nejrůznějších vědních oborů. V roce 1813 získal knihovnu krajinářského architekta Jamese Ogilvyho.¹² O rok později koupil podstatnou část rozsáhlé pozůstalosti Františka Martina Pelcla (1734–1801), českého osvícence, jazykovědce a historika, který za svého života nashromáždil mnoho vzácných písemných památek, včetně rukopisu *Dalimilovy kroniky* z poloviny 15. století, vzácného kodexu z kláštera roudnických augustiniánů a mnoha dalších originálů i opisů rukopisů z klášterů zrušených při josefínských reformách.¹³ Zakoupil také knihovnu V. Engelshofena¹⁴ obsahující vzácnou knižní sbírku německého básníka Leopolda Hegemüllera à Tuben z období 15. a 16. století.¹⁵ Součástí tohoto celku byl také prvotisk Boccacciova *Dekameronu* s bohatou dřevotiskovou výzdobou vydaný v Benátkách v roce 1492.¹⁶

Během života Františka Antonína se tak knihovna značně rozrostla. V polovině 50. let 19. století čítala na 21 000 svazků¹⁷ a v roce jeho smrti již 56 000 svazků.¹⁸ Po rozsáhlé rekonstrukci byl knihám (spolu se sbírkou mincí a minerálů) určen dlouhý sál na jižní straně zámku. K hlavnímu sálu přiléhaly dvě menší místnosti, kde byla uložena francouzská a anglická literatura a menší příruční knihovna se nacházela i v hraběcí pracovně.¹⁹

Značnou pozornost věnoval také uspořádání rodinného archivu. Na doporučení Františka Palackého přijal do svých služeb Václava Vladivoje Tomka (1818–1905), který ve 40. letech 19. století prozkoumal a utřídil rodinné písemnosti uložené v Děčíně. Na jeho práci navázal později Edmund Langer (1856–1908), kterému se v 80. letech 19. století podařilo získat archiv ze zámku Castel Thun, jeden ze čtyř starobylých rodových archivů, obsahující mimo jiné vzácné listiny ze 13. století.²⁰ Na základě získaných informací pak vypracoval a publikoval nejstarší dějiny rodu.²¹

⁶ O rodu podrobně: MAŠEK 2010, s. 279–282; POUZAR 1999, s. 367–391; ŽUPANIČ – STELLNER – FIALA 2001, s. 257–264. Dále také: *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Gräflichen Häuser: zugleich Adelsmatrikel der deutschen Adelsgenossenschaft*. Gotha: Justus Perthes, roč. 1825–1942; *Gothaischer Genealogischer Hofkalender: nebst diplomatisch-statistischen Jahrbuche*. Gotha: Justus Perthes, roč. 1912–1942.

⁷ KNM spravuje zámeckou knihovnu Klášterec nad Ohří obsahující na 30 000 svazků, zámeckou knihovnu Choltice o rozsahu 3 442 svazků i Zámeckou knihovnu Liblice s 4029 svazky. Blíže: HANDBUCH 1997, s. 97–98; *Zámecká knihovna Klášterec nad Ohří* [online]. Provenio [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/47745>; HANDBUCH 1997, s. 87–88; *Zámecká knihovna Choltice* [online]. Provenio [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/55175>; HANDBUCH 1997, s. 124; *Zámecká knihovna Liblice* [online]. Provenio [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/a1e33958-856f-4b9c-8863-f3c9262834a3>

⁸ LIFKA – ZINK 1933, s. [3].

⁹ KLUTSCHAK 1855, s. 23 uvádí 6 000 svazků.

¹⁰ V prodeji knihovny se objevila *Postila* protestantského teologa Hunnia Aegidia vydaná v roce 1592 vpiskem rukou Jindřicha z Bünau datovaným k následujícímu roku – Dražena byla v XXIX. Zinkově aukci konané 3. – 7. 11. 1934 pod katalogovým číslem 418.

¹¹ ŠUMAN 2018a, s. 68.

¹² James Ogilvy (1750–1811) projektoval krajinné úpravy v okolí Karlových Varů i Drážďan. O jeho knihovně bohužel nejsou bližší zprávy, protože své knihy pravděpodobně neoznačoval. Nicméně částka vydaná za jeho pozůstalost byla poměrně vysoká (3 000 zlatých) – ŠUMAN 2018a, s. 87.

¹³ ŠUMAN 2018, s. 90. Nejvzácnější tituly jsou jmenovány dle Bosákova soupisu rukopisů a prvotisků (1908). Pozdější osudy Pelclových rukopisů zaznamenává RICHTEROVÁ 2007.

¹⁴ *Engelshofen von, rytíř*. [online]. Provenio [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/a20b2f2a-87ef-4baa-883e-0ee305938a47>

¹⁵ Podrobně: LIFKA 1934, s. 37; Knihy byly opatřeny razítkem „V. Engelshofen“, vpiskem „Jure hereditatis sum Wennicislai Hegemüllers à Tuben Weiller“, nebo „Leo. Heg“, případně supralibros „LHVT“. Takto značené knihy lze najít v aukčních katalozích z let 1933 a 1934.

¹⁶ GESAMTKATALOG č. 4449.

¹⁷ KLUTSCHAK 1855, s. 23.

¹⁸ SOA Litoměřice, RA Thunů-Hohensteinů A2V – knihovna. Citováno podle – LEDÍNSKÁ-MALÁ 1971, s. 59.

¹⁹ KLUTSCHAK 1855, s. 23.

²⁰ MACEK 1956, s. 267.

²¹ LANGER, Edmund. *Mitterlaterische hausgeschichte Elden Famillie Thun*. Wien, 1904–1910. Poslední dva ze sedmi svazků dokončil Langerův nástupce Rudolf Rich.

Hrabě František Antonín se přátelil s mnoha významnými umělci a vzdělanci své doby, kterým otevíral svůj zámek i svoji knihovnu. Kromě Františka Palackého, Josefa Dobrovského, Josefa Jungmanna a dalších osobností českého kulturního světa hostil v roce 1835 také slavného skladatele Fryderyka Chopina. Ten věnoval jeho dceři Josefíně (Juže) skladbu známou jako Děčínský valčík.²² Knihovna sloužila také úředníkům panství a dalším zájemcům, především učitelům a studentům.

Rozkvět děčínské panství i veškerých jeho kulturních aktivit pokračoval i za potomků Františka Antonína. Nejstarší syn František Filip (1809–1870), filantrop a významná postava kulturního života českých zemí, byl z dědictví majorátu vyloučen pro svůj nerovnorodý sňatek. Správy rodového panství se ujal jeho bratr Bedřich František (1810–1881), diplomat v císařských službách, a po jeho smrti nejmladší bratr Leopold Lev (1811–1888), který byl jedním ze zakladatelů Matice české a člen Sboru pro vzdělání řeči a literatury české. V roce 1848 se Leopold Lev stal prezidentem českého zemského gubernia. Jeho kroky však nebyly ve shodě s očekáváním představitelů českého národního hnutí a po vypuknutí svatodušních bouří byl radikálním křídlem povstání zajat. Mezi lety 1849 a 1860 stál v čele rakouského ministerstva kultu a vyučování, poté byl činný v Panské sněmovně Říšské rady Rakouska-Uherska i Českém zemském sněmu.

Po Leopoldovi Lvu přešel majorát děčínské panství na Bedřichova syna Františka (1847–1916). František Thun-Hohenstein byl zastáncem společného rovnoprávného soužití Čechů i Němců, které ovšem v době konce 19. století nenašlo odezvu ani u českých aktivistů, ani u zastánců rakousko-uherské politiky. V letech 1889–1896 byl českým místodržícím. Po politických bouřích, které propukly po uzavření Českého zemského sněmu v roce 1893, vyhlásil nad Prahou výjimečný stav a přistoupil k politickým perzekucím. Úřad českého místodržícího zastával znovu v letech 1911–1915. V roce 1911 mu císař udělil knížecí titul, který byl dále děděn primogeniturně.

Protože zůstal bez mužských potomků, přešel titul i správa panství na Františkova bratra Jaroslava (1864–1929), jehož manželkou byla Marie hraběnka Chotková (1863–1935)

a švagrem následník trůnu František Ferdinand d'Este (1863–1914).²³ Jaroslav využil bohaté knihovny a archivu ke studiu rodové historie, které zúročil v roce 1925 vydáním *Beiträge zu unserer Familiengeschichte*.²⁴ Pokračoval také v rozšiřování knižní sbírky. Už v roce 1902 byly do děčínské zámecké knihovny včleněny svazky ze zámku Kvasice na Moravě, dědictví po matce bratří Leopoldině von Lamberg. Její matka Karolína se po smrti svého prvního manžela Eduarda Karla hraběte z Lamberga provdala za příslušníka starého francouzského rodu Karla hraběte Bigot de Saint Quentin. K německy a francouzsky psaným svazkům ze 17. a 18. století s kulturněhistorickou tematikou, které v Kvasicích nashromáždil hrabě Lamberg, přibyla sbírka převážně náboženské, historické a politické literatury 16. až 18. století pořízená hrabětem Bigot de Saint Quentin.²⁵

Velkým obohacením bylo v roce 1925 zakoupení knižní a písemné pozůstalosti významného genealoga a historika české šlechty Augusta Doerra (1846–1921).²⁶ Knihy byly doplněny obrovským množstvím listů výpisků, poznámek a odkazů na literaturu a společně tvořily bohatou databázi genealogických poznatků.²⁷ S využitím Doerrových záznamů vydal Jaroslav Thun publikaci k dějinám rakouské šlechty.²⁸

Další rozvoj knihovny i celého panství poznamenaly ekonomické potíže. Pozemková reforma, která přišla po vzniku Československa, připravila rod o polovinu půdy a tím o velkou část příjmů. Dostavily se finanční problémy, které bylo nutno řešit rozprodejem majetku. Prodán byl barokní palác v Praze v Nerudově ulici, který rodu patřil od roku 1769,²⁹ a také část sbírek, především obrazy a staré mince.³⁰

Posledním majitelem panství byl Jaroslavův syn František Antonín (1890–1973). Po smrti otce byl povinen státu zaplatit vysokou dědickou daň a vyrovnat se s dalšími členy rodu.³¹ Celkové finanční pohledávky byly ovšem nad možnosti panství. Byl nucen uvažovat o prodeji dalších nemovitostí, tentokrát rodového sídla v Děčíně, které nabídl československému státu. Rodina se přesunula na nedaleký zámeček Jílové. S sebou si vzali pouze nejcennější mobiliář a obrazy a malou část knihovny, především genealogickou a heraldickou literaturu, několik výpravných uměleckých encyklopedií a knihy s přímým vztahem k členům rodiny.³²

²² Skladba byla zapsána v Južině památníku, který později putoval s rodinou na zámek v Jílovém, dnes je neznámý. ŠUMAN 2018b, s. 30.

²³ Po sarajevském atentátu se Jaroslav Thun stal poručníkem osiřelých dětí Františka Ferdinanda D'Este, které potom několik let žily na děčínskému zámku.

²⁴ THUN-HOHENSTEIN, Jaroslav. *Beiträge zu unserer Familiengeschicht*. Tetschen, 1925.

²⁵ Kvasická knihovna nebyla včleněna celá, část zůstala na původním místě a byla naopak doplněna svazky z Děčína. Blíže: MAŠEK 2008, s. 69–72; HANDBUCH 1997, s. 116–117; LIFKA 1934, s. 38–40, *Zámecká knihovna Kvasice* [online]. Provenio [cit 10. 1. 2021]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/0fd8c10a-cfba-4ed2-97de-ba599dd50bec>

²⁶ Doerr svou knihovnu shromáždil na zámku Smilkov. *DOERR, August von, 1846–1921* [online]. Provenio [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/35101>; *Zámecká knihovna Smilkov* [online] Provenio [cit 10. 1. 2021]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/a0694555-1d9c-476c-8a8d-c011ba1353b8>

²⁷ ŠUMAN 2018a, s. 32.

²⁸ THUN-HOHENSTEIN, Jaroslav, BOURCY, Hans von, ed. a THUN-HOHENSTEIN, František de Paula Antonín. *Genealogisches Quellenmaterial zur Geschichte des österreichischen Adels aus dem handschriftlichen Nachlasse unseres + Mitgliedes August von Doerr: der Heraldischen Gesellschaft „Adler“ zu Verfügung gestellt von ihrem + Ehrenmitglied*. Wien: Adler, 1927–1934.

²⁹ Odkoupila ho italská vláda a zřídila zde své velvyslanectví.

³⁰ ŠUMAN 2007, s. 16

³¹ Proběhlo vyrovnání s potomky Františka Filipa, kteří byli z dědictví majorátu původně vyloučeni pro nerovnorodý sňatek otce. Nyní si nárokovali více než 10 milionů korun československých. Samotný prodej zámku v Děčíně vynesl necelých 5 milionů korun, které byly zcela použity na umocnění narůstajících daňových nedoplatků a dluhů u bankovních ústavů – ŠUMAN 2018a, s. 110–113.

³² ŠUMAN 2018b, s. 30.

Během jednání o převzetí zámku československým státem byla nabídnuta k prodeji i celá knihovna a zbrojnice,³³ z toho ovšem sešlo, neboť stát projevil zájem pouze o budovu, kterou hodlal využít jako kasárna. To ovšem nuceně urychlilo veškerá další rozhodování, protože bylo potřeba zámek v brzké době vyklidit. Bohatá knihovna, stejně jako další cenné sbírky, byla nabídnuta k prodeji. Transakce byly poznamenány nedostatkem času na přípravu a vyhledávání nejvhodnějšího zájemce a odehrály se především prostřednictvím starožitníků a antikvářů, kteří obratem nabyté cennosti rozprodali v aukcích. Předměty, které rod Thunů po staletí shromažďoval v Děčíně, se dnes nachází v mnoha soukromých sbírkách po celém světě.

Na přelomu let 1932 a 1933 se přihlásilo více zájemců uvažujících o koupi vzácných knih.³⁴ Hrabě František Antonín však trval na tom, aby byla knihovna prodána jako celek a zaplacená v hotovosti. Těmto podmínkám vyhověl pražský starožitník Václav Hořejš, který 2. února 1933 koupil celou knihovnu za 330 000 Kčs.

Václav Hořejš zpracováním tohoto obrovského souboru pověřil specializovaného knihkupce Karla Zinka, který měl knihy co nejrychleji připravit k prodeji. Naplánováno bylo celkem deset aukcí, které měly proběhnout ještě v témže roce. K první aukci konané 10.–13. dubna 1933 byl zpracován podrobný katalog, na němž spolupracoval Bohumír Lífka.³⁵ Nabízeno bylo celkem 875 dražebních položek, včetně 6 rukopisů (3 z nich z 15.–16. stol., 3 pozdější) a 11 prvotisků. Dražen byl i Boccacciův *Dekameron* z roku 1492,³⁶ česky psaný prvotisk *Život a umučení všech svatých mučedníkův*, vydaný v Praze v roce 1495³⁷ nebo sedmisvazková publikace o Rembrandtovi vytištěná na japonském papíře pouze v deseti exemplářích.³⁸

Karel Zink prodával některé svazky z děčínské knihovny ještě v dalších aukcích spolu s ostatní literaturou.³⁹ Většinu ovšem od něj na přání Václava Hořejše převzal Oldřich Pyšvejc, který uspořádal mezi červnem 1933 a lednem 1934 čtyři aukce speciálně thunovské knihovny⁴⁰ a další svazky prodával při jiných příležitostech. Velké množství knih, někdy po bednách, zakoupili mimo aukce zahraniční antikváři, kteří je posléze rozprodali do celé Evropy.⁴¹

O vzácné svazky projevil velký zájem také československé kulturní a vzdělávací instituce. Národní a univerzitní knihovna Praha (dnešní Národní knihovna) zakoupila rukopisy z pozůstalosti Františka Martina Pelcla a další tisky,⁴² množství cenných svazků si vytypovalo Národní muzeum,⁴³ Vojensko-historické muzeum získalo hodnotný základ právě vznikající knihovny a své fondy rozšířily i další subjekty.⁴⁴

Rozsah děčínské knihovny

V předmluvě k prvnímu aukčnímu katalogu uvádí Bohumír Lífka rozsah knihovny 65 244 svazků, z toho 79 prvotisků a 288 rukopisů. Je ale zřejmé, že to v době prodeje nebyl reálný stav, neboť stejná čísla jsou uváděna již v roce 1900.⁴⁵ Ústní svědectví Rudolfa Richa (1877–1957), zámeckého archiváře, který v Děčíně působil ještě po roce 1945, uvádí počet až 90 000 svazků.⁴⁶

Z 19. a počátku 20. století se zachovalo více dílčích soupisů částí knižní sbírky,⁴⁷ nejceněnějšími jsou lokační soupisy svazků v knihovním sále z roku 1893⁴⁸ a soupis rukopisů a inkunábulí (a tisků raného 16. století) pořízený knihovníkem A. Bosákem v roce 1908, který uvádí 294 svazků rukopisů a 251 svazků tisků 15. a počátku 16. století.⁴⁹ Jediným publikovaným je soupis rukopisů z pera Jana Kaprase

³³ V této souvislosti byla knihovna oceněna na 650 000 Kčs – ŠUMAN 2016, s. 105.

³⁴ Nejzajímavější byla nabídka prince Oranžského, který nabízel za knihovnu v přepočtu 2 miliony korun československých. Prodej do zahraničí ale nebyl státem povolen. LEDÍNSKÁ-MALÁ 1971, s. 69.

³⁵ LIFKA – ZINK 1933.

³⁶ LIFKA – ZINK 1933, kat. č. 8. Dnes se nachází v Bibliotheca nazionale centrale di Firenze. ŠUMAN 2016: s. 106.

³⁷ Knihopis INC019, LIFKA – ZINK 1933, kat. č. 9.

³⁸ LIFKA – ZINK 1933, kat. č. 742.

³⁹ Jedinou specializovanější aukcí byla XXXVII. knižní aukce. Katalog: LIFKA, Bohumír – ZINK, Karel (edd). *XXXIII. Zinkova aukce: Děčínská knihovna Thunů-Hohensteinů: dne 10., 11., 12. a 13. dubna 1933: Umělecká aukční síň Praha II., Národní tř. 8. I. část*. Praha: Karel Zink, 1933.

⁴⁰ Katalogy: *I. aukce Thun-Hohensteinské knihovny z Děčína: výstava od 20. května do 5. června 1933: dražba od 6. června do 9. června 1933*. Praha: O. Pyšvejc, 1933; *II. aukce Thun-Hohensteinské knihovny z Děčína: výstava od 20. září do 3. října 1933: dražba od 4. října do 6. října 1933*. Praha: O. Pyšvejc, 1933; *IV. aukce Thun-Hohensteinské knihovny z Děčína: výstava od 24. října do 5. listopadu 1933: dražba od 6. listopadu do 8. listopadu 1933*. Praha: O. Pyšvejc, 1933; *V. aukce Thun-Hohensteinské knihovny z Děčína: výstava od 24. ledna do 30. ledna 1934: dražba od 31. ledna do 3. února 1934*. Praha: O. Pyšvejc, [1934].

⁴¹ O podmínkách prodeje thunovských knih píše ve svých pamětech obchodník se vzácnými knihami Hans Peter Kraus. KRAUS 1978, s. 46–48.

⁴² Odlišení těchto děl bylo poměrně komplikované, protože Pelcl své knihy téměř neoznačoval vlastnickými značkami. Zakoupeny byly 4 inkunábule a 134 rukopisů o 137 svazcích považovaných za historickou pozůstalost a mimo ni i množství dalších tisků. O koupi: ŠUMAN 2016, s. 106. O Pelclových rukopisech podrobně: RICHTEROVÁ 2007.

⁴³ Nejsou součástí knižního celku zámecká knihovna Jílové, jsou evidovány převážně jako součást fondu rukopisů a starých tisků KNM.

⁴⁴ O prodeji děčínské knihovny podrobně: ŠUMAN 2018, 127–140.

⁴⁵ BOHATTA – HOLZMANN 1900, s. 235.

⁴⁶ LEDÍNSKÁ 1974, s. 203.

⁴⁷ Podrobně: NAVRÁTILOVÁ 2005, zejména s. 10–11 a 42–55; ŠUMAN 2018, zejména s. 91–101.

⁴⁸ SOA Litoměřice, RA Děčín, sign A 2 V 7, *Ausweis*. – citováno podle ŠUMAN 2018, s. 94.

⁴⁹ SOA Litoměřice, RA Thun, Děčín, A 2 V 6, *Verzeichnis der Bücher und Werke in der Schlossbibliothek zu Tetschen* – citováno podle NAVRÁTILOVÁ 2005, s. 35, na s. 82–93 uvádí přepis soupisu.

uveřejněný v *Časopise musea Království českého* v roce 1904.⁵⁰ Některé další dílčí katalogy se zachovaly v Národní knihovně,⁵¹ některé jsou součástí archivních fondů,⁵² jeden vlastní i Národní muzeum.⁵³ Ani jeden však neposkytuje dostatečné svědectví o rozsahu a tematickém záběru děčinské knihovny v době jejího prodeje. Nejúplnější pomůckou byl zřejmě lístkový katalog, který byl ovšem zničen při prodeji, když byly příslušné katalogové listy vkládány do prodáváných knih.⁵⁴

Osudy knihovny po roce 1945

Rodina Thun-Hohenstein žila na zámku v Jílovém do konce druhé světové války, kdy byl zámek s veškerým vybavením, stejně jako celý rodový majetek, zkonfiskován. V omezených podmínkách zde zůstali až do podzimu 1945.⁵⁵ Po konfiskaci byly veškeré cennosti, mobiliář, knihy, obrazy a další umělecké předměty shromážděny v původní pracovně knížete Františka Antonína, která byla zapečetěna.

Od léta 1946 byla i na zámku v Jílovém ubytována vojenská jednotka, pro niž musel být zámek vyklizen. V této době se ztrácejí stopy mnoha součástí cenného majetku. Část z nich byla později Národní kulturní komisí (NKK) dohledána v držení různých státních a kulturních institucí, zůstává ale velké množství předmětů, které byly v poválečných měsících nenávratně ztraceny.⁵⁶ V roce 1948 byly vybrané kusy zbývajících mobiliářů převezeny do sběrný ve Veltrusech.⁵⁷

Po cenné knihovně pátral pověřenec Národní kulturní komise Josef Scheybal. Objevil ji až v roce 1949 na půdě Státního zemědělsko-lesnického archivu v Děčíně-Podmoklech. Odsud byla převezena do sběrný NKK na Sychrově, podle Scheybalových záznamů šlo o 7 323 knih, 30 krabic a desek s grafickou sbírkou a 35 fotografických alb.⁵⁸

O části knižního fondu projevil zájem státní instituce. Spor proběhl o genealogickou knihovnu a písemnou pozůstalost Augusta Doerra. Žádal o ni děčinský archiv a Státní ústav historický,⁵⁹ který svůj nárok podkládal tím, že již vlastní pozůstalost Augusta Sedláčka, obsahující mimo jiné genealogické kartotéky. Spojením s Doerrovou pozůstalostí tak mohla vzniknout rozsáhlá genealogická databáze s velkým badatelským významem. Státní ústav

historický opravdu část knih získal, ovšem rozdělením pozůstalosti na literaturu a rukopisné poznámky, které byly zařazeny k archivním fondům, zásadně omezilo její využitelnost. Další svazky z thunovských sbírek byly přiděleny Historickému semináři FF UK a Vojenskému historickému muzeu, mapy, atlasy a tři glóbusy připadly Státní mapové sbírce a dva ručně provedené vzorníky zbroje, asi nejcenější součástí jílovské knihovny, získalo Uměleckoprůmyslové museum. Regionální literaturu spolu s archivními materiály převzal děčinský archiv.⁶⁰

Zbývajících knihy byly svěřeny do správy Knihovny Národního muzea. Nejprve byly uloženy ve svozovém skladu na zámku Sychrov, odkud byly v roce 1963 přemístěny do lépe vyhovujícího depozitáře ve Velkém Březně a v roce 1975 do depozitáře na zámku Benešov nad Ploučnicí.⁶¹ Zde byly uloženy až do roku 2018, kdy byly zapůjčeny do obnovené knihovny na děčinském zámku.

Provenienční průzkum současného knižního celku zámecká knihovna Jílové

Při stěhování do Děčína byla provedena nejnovější revize fondu a pořízeny podklady pro provenienční průzkum. Po prostudování materiálu vyšlo najevo, že v depozitáři na Sychrově byly ke knihám rodu Thun-Hohenstein omylem přiřazeny další svazky. Také při katalogizaci v roce 1975 byly knihy zpracovány společně a alespoň částečná rekonstrukce původních celků je nyní možná pouze na základě analýzy vlastnických vpisků.

Zámecká knihovna Jílové čítá 1 814 signatur v celkovém počtu přes 4 300 svazků. Z tohoto celkového počtu je 754 titulů provenience jednoznačně odkazující k rodové knihovně Thun-Hohenstein, dalších 171 titulů má vlastnické vpisky buďto nečitelné, nebo odkazující k neznámým osobám, 693 titulů je zcela bez provenience. Lze se domnívat, že tyto dvě skupiny knih také patří k původní thunovské knihovně a že pouze nebyly označeny děčinskými exlibris. Zvláště v posledních desetiletích existence knihovny bylo již velmi obtížné zorganizovat správu velkého množství svazků, které sem proudily z nejrůznějších zdrojů. Neznámé provenience mohou odkazovat na dřívější vlastníky.⁶²

⁵⁰ KAPRAS 1904.

⁵¹ Národní knihovna, oddělení rukopisů a starých tisků, inv. č. XIX.A.51, 52, 53.

⁵² Viz pozn. 5.

⁵³ *Catalogue des livres François, Latins, Italien et Allemands, qui se trouvent dans la Bibliotheque de Monsieur le Comte Wenc. Joseph de Thun.* Obsahuje převážně literaturu z přelomu 18. a 19. století, další pisáři pak doplňoval další tituly až do 70. let 19. století.

⁵⁴ ŠUMAN 2018a, s. 140.

⁵⁵ Poté byla rodina přestěhována do správní budovy děčinského velkostatku v Podmoklech, kde zůstala do transportu 16. 4. 1946. Po opuštění Československa se hrabě František Antonín uchýlil k jedné ze svých sester do bavorského Köferingu. Zemřel v roce 1973 ve švýcarském Ulmu. UHLÍKOVÁ 2019, s. 196.

⁵⁶ UHLÍKOVÁ 2019, s. 200.

⁵⁷ Dle zápisu B. Lifky z roku 1956 zde bylo 248 knih z Jílového – Knihovna Národního muzea, oddělení zámeckých knihoven, Agenda NKK a SPS.

⁵⁸ Ústav dějin umění AV ČR, odd. dokumentace, fond NKK, č. 58 Zámek Jílové u Děčína, i. č. 1364. kart. č. XV. – citováno dle ŠUMAN 2016, s. 108.

⁵⁹ Dnes Historický ústav Akademie věd České republiky.

⁶⁰ Nejúplnější informace o rozdělení knihovny: ŠUMAN 2018a, s. 32.

⁶¹ Knihovna Národního muzea, oddělení zámeckých knihoven, Agenda oddělení.

⁶² Jediné jméno majitele, které se v této skupině opakuje, je Johann, Jacob V. Guppoldt ve dvou knihách z první třetiny 17. století. Objevují se také církevní exlibris, ale pouze jediné se zdá být spornou položkou mezi knihovnou thunovskou a kapitulní – Podpis Františka kaplana z Dobrušky z roku 1821. Dvě knihy jsou označené razítkem „Der Chef der Sicherheitspolizei und SD Bücherei der Führerschule“. Jedná se o příručku o péči o kulturní dědictví a kompendium německé literární historie. Zde se zachovalo ještě starší razítko „Bibliotheca conventus Fuldensis O. F. M.“. Oba tituly byly vydány ve 30. letech 20. století.

Obr. 1. Rukopisné exlibris Capituli Reginae Hradecensis doplněné jménem Thomas Czesnowsky. BEYERLINCK, Laurentius. *Promptvarivm morale svper Evangelia dominicalia totivs anni: ... Coloniae*, 1626. Foto: H. Polívková.

Zbývajících 196 svazků evidovaných v rámci zámecké knihovny Jílové, lze jednoznačně identifikovat jako součást jiného knižního celku – knihovny Katedrální kapituly při chrámu Svatého Ducha v Hradci Králové.⁶³ Cenným vodítkem k dalšímu výzkumu by mohl být „*Rejstřík děkanské bibliotéky*“, který byl v roce 1958 předán do správy KNM,⁶⁴ tento dokument je bohužel v současnosti neznámý.

Knihovna královéhradecké kapituly

Knihy jsou označeny rukopisným vpiskem „Ex libris Capituli Reginae Hradecensis“, často doplněné i letopočtem a jmény konkrétních majitelů. Díky rukopisu 17. královéhradeckého biskupa Karla Hanla (1782–1874) zabývajících se biskupstvím i kapitulou se podařilo identifikovat kanovníky, kteří zanechali v knihách své podpisy.⁶⁵ Jsou to Michael Martini⁶⁶ (41 titulů), Johan Ernest Barthel⁶⁷ (28 titulů), Johann Daniel Arietin⁶⁸ (20 titulů), Ferdinand Godefrid Roman⁶⁹ (16 titulů), Thomas Czesnowsky⁷⁰ (17 titulů) a Tobias Joseph Neuman⁷¹ (13 titulů). Pět titulů je podepsáno jménem pátého královéhradeckého biskupa Tobiáše Jana Beckera (1649–1710). Dalších 28 svazků je označeno razítkem se jménem kanovníka Vincence Bibuse („*V. Bibus*“).⁷²

Obr. 2. Razítko Vincence Bibuse. BENECIUS, Franciscus. *Francisci Benecii ab Aqua Penedente, e Soc. Iesu, Orationes et Carmina cum Disputatione de stylo & scriptione*. Coloniae, 1617. Foto: H. Polívková.

Kromě zmíněného razítka jsou ve svazcích dochovány také starší vlastnické vpisky, ve třech případech z jezuitské koleje v Hradci Králové a je zde také kniha, ve které svůj podpis zanechal devátý královéhradecký biskup Jan Josef hrabě Wratislav z Mitrowicz (1694–1753).⁷³

Při započtení přívazků je na 196 signaturách 216 titulů. Jedná se převážně o literaturu teologickou (katolickou i nekatolickou) a náboženskou, zabývající se právem světským i církevním, historií (včetně titulů o dějinách Číny a Indie), filozofií a jsou zde také tři spisy z oblasti medicíny. Z celkového počtu je 24 titulů vydáno v 16. století,⁷⁴ 151 titulů v 17. století a 34 titulů v 18. století a sedm titulů pochází z první poloviny 19. století. Jazykově převládá latina (165 titulů), přítomna je také italština (18 titulů), němčina (18 titulů), španělština (8 titulů), francouzština (4 tituly). Česky jsou psány dvě bible vydané v Praze v 18. století⁷⁵ a sbírka kázání z počátku 19. století.⁷⁶ Bohemikálního původu je celkem 24 titulů vydaných většinou v Praze, ale také v Olomouci, Opavě a Litomyšli. Kromě uvedených českých tisků jsou psány latinsky. Zmínit lze spisy Tomáše Pešiny z Čechorodu,⁷⁷ humanisty a teologa z českého prostředí Matěje Tannera,⁷⁸ či dvě díla jezuitů a historika Jiřího Krugera (1608–1671).⁷⁹

⁶³ Kapitula vznikla společně s královéhradeckým biskupstvím v roce 1664.

⁶⁴ Knihovna Národního muzea, oddělení zámeckých knihoven, Agenda oddělení.

⁶⁵ HANL, Karl. *Memorabilien-Buch der Königgrätzer Bisthums-Herrschaft Chrast und der königgrätzer Bisthums, verfasst von mir Karl Hanl, siebzehnten königgrätz Bischof*. Příloha jeho druhé části, uvádí 73 členů kapituly s krátkými medailony. Rukopis je uložen v Biskupské knihovně Biskupství královéhradeckého.

⁶⁶ Zemřel roku 1713 ve věku 60 let. HANL 1847, s. 559.

⁶⁷ Nebo Johan Heinrich Barth, zemřel roku 1711 ve věku 61 let. HANL 1847, s. 558–559.

⁶⁸ Zemřel roku 1690. HANL 1847, s. 555–556.

⁶⁹ Zemřel roku 1712 ve věku 82 let. HANL 1847, s. 558.

⁷⁰ Zemřel roku 1649 ve věku 45 let. HANL 1847, s. 554.

⁷¹ Zemřel roku 1734. HANL 1847, s. 559.

⁷² Zemřel v roce 1853, po dokončení Hanlova rukopisu. Medailon: HANL 1847, s. 575.

⁷³ V knize: RUEBNER, Adam Arnošt. *Memoriale Saeculorum: Seu Ter Secundum Gradicensis Ecclesiae Jubilaeum Sub Glorioso Regimine Pauli Ferdinandi LVI. Abbatis Et Visitoris Generalis SS. Theologiae Doctoris, & Proto-Notarij Apostolici*. Oppaviae, 1751.

⁷⁴ Tisky 16. stol – MAŠEK 2015.

⁷⁵ Obě Knihopis č. 1112.

⁷⁶ RYCHLOVSKÝ, Jan. *Kázanj ...: Nedělnj Kázanj...* W Praze, 1819–1820. (2 sv.)

⁷⁷ PEŠINA Z ČECHORODU, Tomáš. *Phosphorus Septicornis, Stella alias Matutina: Hoc est: Sanctae Metropolitanae Divi Viti Ecclesiae Pragensis Majestas et Gloria*. Praeae, 1673.

⁷⁸ TANNER, Matěj. *Cruentum Christi Sacrificium, In Incruento Missae Sacrificio explicatum: Seu Praxis, devote Missam Celebrandi, & audiendi, ad singula Passionis Christi Mysteria accommodata, & variis piis affectibus adornata*. Praeae, 1666.

⁷⁹ CRUGERIUS, Georgius. *Sacrorum pulverum Inclyti Regni Bohemiae Et Nobilium ejusdem pertinentiarum Moraviae et Silesiae. Pars secunda*. Litomisslii, 1670; CRUGERIUS, Georgius. *Majales triumphu romano catholicae fortitudinis celebrandi etiam hodie à posteris plesnensium ...* Litomisslii, 1669.

Současný stav rodové knihovny Thun-Hohenstein – děčínské větve

Tituly na dalších 1 618 signaturách lze považovat za torzo knihovny, která byla převezena po prodeji děčínského zámku na nové rodové sídlo v Jílovém. Přibližně jedna třetina je označena signaturovým razítkem „*Schlos Eulau*“. Je ale zřejmé, že těmito razítky nebyly označeny všechny svazky, protože mnoho knih, v kterých chybí, má jiné typy provenienčních značek odkazujících k děčínské knihovně. Na zámek v Jílovém byla přestěhována především část genealogické sbírky, která byla uložena v pracovně knížete Františka Antonína, a literatura patřící ostatním členům rodiny (převážně beletrie nebo memoáry) umístěná v soukromých pokojích. Knihám v knížecí pracovně byla přidělena signatura A, ostatním signatura B.⁸⁰ V současném souboru se dochovaly obě varianty.

Celek obsahuje 16 signatur obsazených rukopisy. Nejstarším je graduál z roku 1503, který je také zdaleka nejstarší knihou celého souboru. Další tři rukopisy jsou ze 17. století, dva z 18. století, deset signatur eviduje rukopisy pozdější. Z poloviny 19. století se dochovalo celkem 24 sešitů výpisků a opisů z knih o historii, jejichž původkyní je zatím ne zcela identifikovaná Elisa Thun.⁸¹ Nejasnou cestu do Děčína a Jílového má také sbírka modliteb, které v roce 1731 přeložila Anna Marie Lažanská pro svou matku Marii Gabrielu Lažanskou rozenou Czernínovou z Chudenitz.⁸²

Tištěných titulů je celkem 1 667 na 1 602 signaturách. Celkem 50 tisků je z 16. století.⁸³ Za pozornost kromě jiných stojí medicínské dílo Mattheuse Dressera,⁸⁴ které je na všítech listech doplněno česky rukou psanými lékařskými recepty a radami a je zde vepsáno také jméno významného humanisty Josepha Justa Scaligera (1540–1609). Ve dvou případech byly na vazbu druhotně použity pergamenové listy s hebrejskými texty.⁸⁵

Celkem 356 tisků pochází ze 17. století, 270 tisků z 18. století. Zbývající téměř dvě třetiny fondu jsou z 19. a první třetiny 20. století. Většina tisků je publikována v německém jazyce (840 titulů), následuje latina (354 titulů), francouzština (306 titulů), italština (86 titulů), angličtina (19 titulů) a španělština (14 titulů), jsou zde také tři maďarské tisky a jeden holandský.⁸⁶ Čeština se objevuje ve 44 případech, v naprosté většině (40 titulů) v tiscích z 19. a 20. století, dva česky psané tituly pocházejí ze 17. století, dva z 18. století.

Bohemikální původ má 218 titulů z toho dva jsou tisky 16. století, jedním z nich *Böhmische Chronica* Václava Hájka z Libočan (zemř. 1553), vydaná v Praze v roce 1596.⁸⁷ Mezi tisky 17. století jsou spisy Bohuslava Balbína (1621–1688),⁸⁸ nebo česky psaná katolická konfese Jakuba Horčického z Tepence (1575–1622).⁸⁹ Z 18. století se dochovala kromě teologické literatury také díla pojednávající o historii a topografii českých zemí nebo o medicíně. Upozornit lze na první část obsáhlého historického díla Františka Josefa Pubičky (1722–1807)⁹⁰ nebo systematické dílo topografa Josefa Františka Jaroslava Schallera (1738–1809).⁹¹ V nejnovější časové vrstvě se dochovaly mimo knih různých oborů také výroční zprávy děčínské instituce.

Tematicky je celý soubor velmi rozmanitý a i v torzu odráží ideál knihovny jako pramene univerzálního vědění. Výrazně je zastoupena teologická a náboženská literatura (více než 300 titulů), beletrie (250 titulů), memoárová literatura⁹² (více než 200 titulů), následují knihy zabývající se historií (více než 100 titulů), genealogií a politikou (obě témata jsou zastoupena téměř 100 tituly), ale přítomny jsou i umělecké, filozofické a přírodovědné knihy, stejně jako jazykové příručky, cestopisy či publikace o fotografování (18 titulů). Zmínit je třeba také 25 signatur obsazených aukčními a uměleckými katalogy z českých i německých zemí a významnou sbírku novin (86 signatur, z nichž mnohé

⁸⁰ ŠUMAN, 2018a, s. 155.

⁸¹ Není jasné, která členka rodu je autorkou těchto sešitů. Z děčínské větve rodu by mohlo jít o dceru Františka Antonína Josefu Elizabetu (1815–1895), která ovšem používala jméno Juža. Věkem odpovídá také Elisabeth Felicitatis (1831–1910) z větve rodu sídlící v té době v Benátkách nad Jizerou.

⁸² Dle úvodu.

⁸³ Tisky 16. století – MAŠEK 2015.

⁸⁴ DRESSER, Matthaues. *De partibus humani corporis, & animae potentiis, Libri duo, Correcti & aucti denuo. Adiectae sunt ad finem morborum & medicamentorum communissimorum appellationes.* Lipsiae, 1589; MAŠEK 2015, díl I., č. 1894.

⁸⁵ MAŠEK 2015, díl II., č. 3302; MAŠEK 2015, díl I., č. 1927.

⁸⁶ Převažujícím jazykem tisků z 16. století je latina (26 titulů) následovaná němčinou (19 titulů). Latina převažuje také u titulů 17. století (212 titulů), druhým nejčastějším jazykem je italština (70 titulů), němčina je v četnosti třetí (44 titulů). V tiscích 18. století je poměr latinských a německých tisků vyrovnaný (německy 108 titulů, latinsky 103 titulů), četností třetí je francouzština (49 titulů). Tisky 19. a 20. století jsou převážně německé (669 titulů), podstatné zastoupení mají i publikace francouzské (239 titulů).

⁸⁷ Knihopis č. 2868.

⁸⁸ BALBÍN, Bohuslav. *Examen melissaeu ... Praegae, 1663*; BALBÍN, Bohuslav. *Verisimilia humaniorum disciplinarum ... Praegae, 1666*; BALBÍN, Bohuslav. *Notae in Verisimilia humaniorum disciplinarum ... Praegae, 1666*; BALBÍN, Bohuslav. *Vita venerabilis Arnesti, (vulgò Ernesti) primi archiepiscopi pragensis ... Praegae, 1664*; BALBÍN, Bohuslav. *Miscelanea Historica Regni Bohemiae ... Praegae 1679.* Z 18. století: BALBÍN, Bohuslav a CANDIDUS A S. THERESIA, ed. *Bohvsiai Balbini Rervm Bohemicarvm Scriptoris Incltyi Bohemia Docta, Sev Virorvm Omnigena Ervditione Et Doctrina Clarorvm Bohemiae, Moraviae, Et Silesiae ... Praegae, 1777.*

⁸⁹ HORČICKÝ Z TEPENCE, Jakub. *Konfessý Katholická ...* Ve Starém městě pražském 1609; Jakub Horčický z Tepence byl jezuita, ale také chemik/ alchymista a osobní lékař Rudolfa II.

⁹⁰ PUBIČKA, František. *Francisci Pubitschka Priesters von der Gesellschaft Jesu Chronologische Geschichte Böhmens: unter den Slaven. Erster Theil, Welcher das heidnische Böhemem enthält.* Leipzig u. Prag, 1770.

⁹¹ SCHALLER, Josef František Jaroslav. *Topographie des Königreichs Böhem, darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlösser, Klöster, Dörfer ... VI.–XVI.* Praegae, 1785–1791; SCHALLER, Josef František Jaroslav. *Beschreibung der Königlichen Haupt und Residenzstadt Prag.* I.–IV. Praegae, 1794–1797.

⁹² Především vzpomínky osob spojených s francouzským královským dvorem v období předcházejícím Velkou francouzskou revoluci.

Obr. 3. Heraldické exlibris děčínské knihovny. LA BEAUMELLE, Laurent Angliviel de. *Mémoires pour servir a l'histoire de Madame de Maintenon et à celle du siècle passé*. I. Amsterdam, 1756. Foto: H. Polívková.

zahrnují více svazků/ročníků). Jedná se o zpravodajská, společenská i odborná periodika vydávaná v evropských metropolích i v českých zemích.⁹³

Do knihovny byla zařazena i díla z pera jejích majitelů – *Beiträge zu unserer Familiengeschichte* (1925) Jaroslava Thuna⁹⁴ a *Eine Orientreise* (1891) Františka Antonína Thuna.⁹⁵ Svě místo tu má také dílo thunovských archivářů Edmunda Langer a Rudolfa Richa *Mittelalterliche Hausgeschichte der edlen Familie Thun* (1904–1910)⁹⁶ a popis děčínského zámku i s knihovnou z roku 1855 z pera Franze Klutschaka (1814–1886).⁹⁷

Provenienční rozbor torza knihovny Thun-Hohenstein – děčínské větve

Kromě razítek „*Schloss Eulau*“ se v knihách v hojně míře vyskytují vlastnické značky odkazující na knihovnu děčínské zámku. Především je to velké čtvercové razítko se znakem rodu Thunů a textem „*Tetschner Bibliothek*“ raženým červenou barvou a kulaté razítko opět s heraldickým motivem a nápisem „*Tetschner Schlossbibliothek*“ používané v modré variantě. Po roce 1911, kdy byl František Thun

Obr. 4. Exlibris Františka Thuna (1847–1916). *Graduál*. 1503. [rukopis] Foto: H. Polívková.

(1847–1916) povýšen do knížecího stavu, se používalo jednoduché razítko s textem „*Fürstlich Thunische Bibliothek Tetschen*“. Značný počet svazků je označen štítkem s exlibris přímo Františka Thuna. Využit je opět rodový znak, který je doplněn textem „*Ex libris Franc. com. a Thvn-Hohenstein Tetschen*“. Objevuje se také exlibris odkazující na získaný knížecí titul – rodový erb je doplněn knížecí korunou a pláštěm, pod ním se nachází text „*Ex libris Franc. Princ de Thun-Hohenstein Tetschen*“.

Jednou z variant razítek knihovny nebo exlibris Františka Thuna je označena čtvrtina knih souboru identifikovaného jako torzo děčínské knihovny. Jsou často ve svazcích zároveň označených již staršími vlastnickými záznamy. Pravděpodobná doba používání těchto provenienčních značek, tedy od nástupu Františka Thuna do čela majorátu v roce 1888 do vypuknutí první světové války⁹⁸ také koresponduje s obdobím největší snahy o uspořádání knihovny.⁹⁹

Vůbec nejstarší památky odkazující na majitele knih se vztahují k Wolfgangu Theodorikovi (též Wolfgang Dietrich, 1593–1642), hraběti castell-thunské větve rodu v jižním Tyrolsku, a jeho synům Johannu Baptistovi a Zikmundu

⁹³ Jeden titul novin je v angličtině, dva ve francouzštině, tři v italštině, sedm v češtině a 57 v němčině (z toho devět vydávaných v českých zemích).

⁹⁴ Pět exemplářů.

⁹⁵ THUN-HOHENSTEIN, František de Paula Antonín. *Eine Orientreise*. Prag: F. Tempsky, 1891. – 36 exemplářů.

⁹⁶ Sedm dílů v celkem 44 exemplářích.

⁹⁷ KLUTSCHAK, Franz. *Böhmische Adelsitze als Centralpunkte volkswirtschaftlicher und humanitärer Bestrebungen. Erstes Heft, Schloss Tetschen*. Prag: 1855.

⁹⁸ Provenience odkazující na knížecí titul majitelů jsou mnohem méně četné.

⁹⁹ Viz kapitola Rozsah děčínské knihovny.

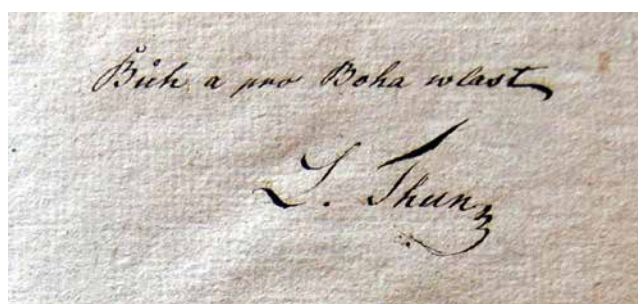

Obr. 5. Exlibris Františka Thuna (1847–1916) používané po udělení knížecího titulu. *Des ... Herren Josephus Maria, exempten Bischofes u. des heiligen römischen Reichs Fürstem zu Passau, Grafen von Thun u. Hohenstein etc. ... Passau, 1762.* Foto: H. Polívková.

Alfonsi (1621–1677), který se stal biskupem tridentským.¹⁰⁰ Původní vpisky jsou doplněny ještě lístky vysvětlujícími posloupnost majitelů. Tyto záznamy se vyskytují ve třech tiscích a není jasné, jestli patří k nejstarším svazkům knihovny, nebo se do Děčína dostaly až s vlnou zájmu o rodovou historii v 19. století. Pozoruhodné jsou také tři spisy českého kazatele Maxmiliána Větrovského (1660–1732)¹⁰¹ z první třetiny 18. století označené exlibris Konráda Wernera Boinka,¹⁰² které se vyskytuje i v knihově klášterecké větve rodu Thunů.

Obr. 6. Razítko Václava Thuna (1737–1796). KNIGGE, Adolph von. *Geschichte Peter Clausens. Erster Theil. Riga, 1784.* Foto: H. Polívková.

Obr. 7. Rodové heslo s podpisem Leopolda Lva Thuna (1811–1888). MONTESQUIEU, Charles Louis de Secondat. *Oeuvres de monsieur de Montesquieu. I. Londres, 1772.* Foto: H. Polívková.

Další provenience odkazují k držitelům děčínského panství. Nejstarší jsou exlibris Jana Josefa Františka (1711–1788), který tím, že svá panství rozdělil mezi syny, zapříčinil dělení rodu do několika větví. Více než desítko takto označených svazků byla dražena v první prodejní aukci v roce 1933,¹⁰³ v současném celku jsou přítomny čtyři tituly. Chronologicky dalším zaznamenaným majitelem je Václav (1737–1796), který používal razítko „W. G. Thun“. Iniciála „G.“ pravděpodobně znamená zkratku hraběcího titulu Graf. B. Lifka zmiňuje Václava Thuna jako významného člena nejstarší pražské zednářské lóže U Tří korunovaných hvězd, čemuž mělo odpovídat také tematické složení jeho knihovny.¹⁰⁴ Dodnes je dochováno sedm svazků historické, memoárové a beletristické literatury.

Poměrně celistvě lze rekonstruovat vlastnické značky osob žijících v druhé polovině 19. a ve 20. století. Leopold Lev (1811–1888) označoval své knihy jednoduchým štítkem se jménem, do některých připsal rodové heslo „Bůh a pro Boha vlast“.¹⁰⁵

Jaroslav (1864–1929) vpisoval většinou do knih své jméno rukou, ale lze nalézt i tištěné exlibris.¹⁰⁶ Jeho brzy

¹⁰⁰ V knihách: ULNER, Hermann a GRUNING, Wolfgang. *Copiosa Syppelex Elegantissimarvm, Germanicae Et Latinae lingva phrasivm ...* Francofurti, 1607; SCHOR, Antonius. *Anthoni Schori Phrases, ex omnibus Ciceronis operatibus excerptae, ...* Coloniae Agripinae, 1604. RAVISIUS TEXTOR, Jean. *Epithetorum Joannis Ravisii Textoris nivernensis opus ebsolutissimum, iam denuo post ultimam ipsius autoris recognitionem, ...* Basileae, 1585. Vlastnický záznam v posledním titulu odkazuje pouze na bratry Johanna Baptistu a Zikmunda Alfonse.

¹⁰¹ VĚTROVSKÝ, Maxmilián. *Historia de magno schismate graecorum in oriente in compendium reducta. I.–II.* Vetero-Pragae, 1723; VĚTROVSKÝ, Maxmilián. *Historia de Arriana Haeresi, in compendium reducta ... I.–IV.* Vetero-Pragae, 1722–1723; VĚTROVSKÝ, Maxmilián. *Historia de haeresi Calviniana, in compendium reducta.* Vetero-Pragae, 1724.

¹⁰² Kanovník kolegiální kapituly všech svatých na Hradě pražském. *Boinek, Werner Konrád* [online]. Provenio [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/e1b3b894-c96f-47e7-a1ad-befdbe2d2764>

¹⁰³ LIFKA – ZINK 1933.

¹⁰⁴ LIFKA – ZINK 1933, s. 34. V XXXIII. Zinkové aukci byly draženy také svazky s razítkem W. G. Thun.

¹⁰⁵ V celku je 26 knih označených Leopoldem Thunem.

¹⁰⁶ Soubor obsahuje 28 knih označených Jaroslavem Thunem.

Obr. 8. Podpis Marie hraběnky Chotkové (1863–1935), manželky Jaroslava Thuna. SÉGUR, Sophie de. *Jean qui grogne et Jean qui rit*. Paris, 1873. Foto: H. Polívková.

zesnulého bratra Eduarda (1860–1885) připomínají tři knihy s jeho podpisy. Jaroslavova manželka Marie rozená Chotková si podepsala sedm svazků francouzsky psané beletrie. Další knihy podle vpisků, věnování a podpisů patřily mladším členům poslední generace žijící na děčínském zámku – Leopoldině (nar. 1889), Idě (nar. 1916), Kryštofu Šimonovi (1918–1990), Ferdinandovi (nar. 1921), Marii Assumptě (nar. 1925). Kromě těchto identifikovaných značek obsahuje soubor také osm desítek titulů označených pouze rukou psaným „Thun“, a není možné identifikovat, kterému členu rodu patřily.

Literární zájmy mladších členů rodu ilustruje také několik zřejmě výpůjček z knihoven členů jiných šlechtických rodů,¹⁰⁷ najdeme zde tituly z knihovny rodu Clary-Aldringen v Teplících¹⁰⁸ nebo Rohanů ze Sychrova.¹⁰⁹ Pět svazků francouzské beletrie je podepsáno operní zpěvačkou Susanne Hédouin,¹¹⁰ dva německé beletristické tituly byly ve vlastnictví Josefiny hraběnky z Nostitz. Tři tituly genealogických příruček z počátku 19. století nesou exlibris hrabat Oettingen-Wallersteinů ze zámku Seyfriedsberg v Bavorsku. Do této kategorie může patřit také německy psaný román s podpisem člena rodu Lobkowiczů, další dva starší tituly se značkami tohoto rodu přišly do fondu děčínské knihovny zřejmě jinou cestou. Jde o bibli tištěnou na přelomu 16. a 17. století a teologický spis Roberta Bellarmina (1542–1621) z roku 1599.

Poslední skupinou proveniencí, která se v souboru objevuje, jsou stopy po významných knižních ziscích popsáných v odstavcích o historii knihovny. Nejpočetnější je část genealogické sbírky Augusta Doerra. Zachováno je téměř 120 svazků na 28 signaturách (27 titulů tisků, 1 rukopis). Knihy jsou označeny vlepěným exlibris sběratele, ale lze v nich najít i památky na předchozí majitele. V souboru

Obr. 9. Jeden z nejstarších majetkových vpisků v knihovně Jílové – odkazuje k Wolfgangu Theodorikovi (1593–1642), hraběti tyrolské větve rodu, a jeho dvěma synům Johannu Baptistovi a Zikmundu Alfonsi. ULNER, Hermann a GRUNING, Wolfgang. *Copiosa Svppelex Elegantissimarvm, Germanicae et Latinae lingva phrasivm ...* Francofurti, 1607. Foto: H. Polívková.

je převážně německy psaná literatura od 17. až do začátku 20. století.

Připomenutím kvasické knihovny je 26 titulů označených razítkem „St. Quentin“. Jedná se převážně o německy psanou literaturu 18. a 19. století. Pouze jediný svazek je označen také exlibris odkazujícím na původní majitele panství, rod hrabat z Lambergu.¹¹¹ Pouze jediný tisk připomíná také další významné obohacení děčínské knihovny sbírkou V. Engelshofena.¹¹²

¹⁰⁷ Stejně tak byly v knihovně rodu Kinských uloženy na zámku Kostelec nad Orlicí nalezeny dvě knihy s podpisy a vpisky „Thun Eulau 1943“. Další knihy s thunovskými exlibris se vyskytují v mnoha jiných zámeckých knihovnách nacházejících se ve správě KNM. Dostaly se tam díky kontaktům šlechtických rodů a jistě také nákupy při likvidaci děčínské knihovny ve 30. letech 20. století.

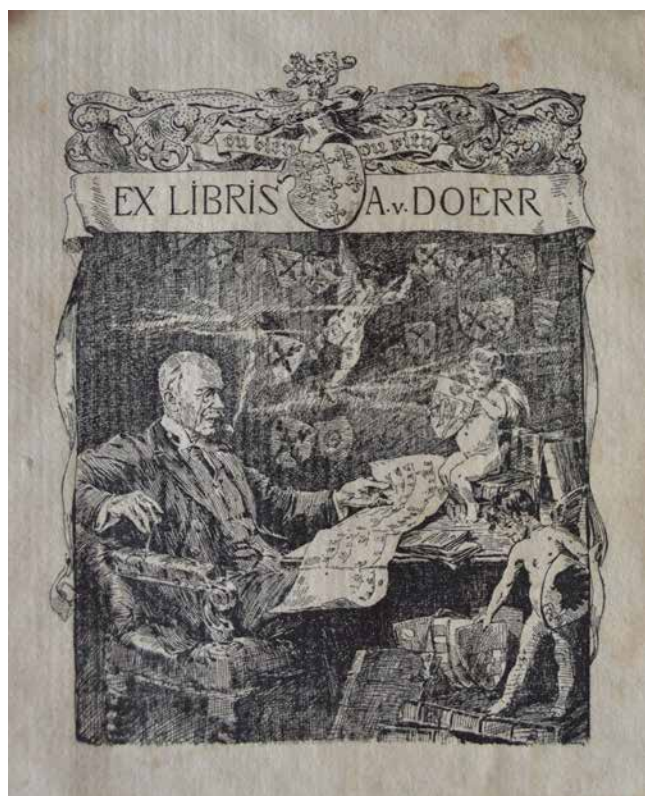
¹⁰⁸ Deset svazků.

¹⁰⁹ Celkem 13 svazků novin.

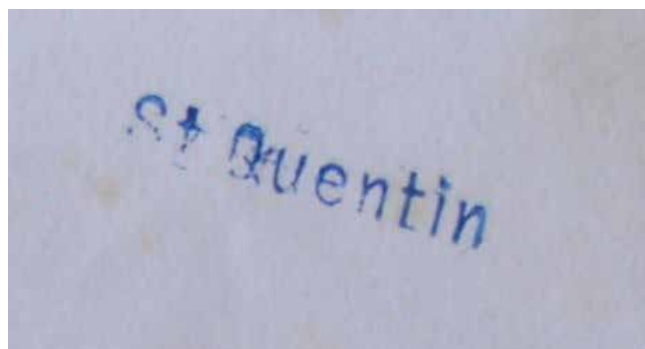
¹¹⁰ V roce 1928 alternovala několik rolí v Offenbachově opeře Hoffmannovy povídky uváděné Národním divadlem v Brně. *Susanne Hédouin* [online]. Národní divadlo Brno – Archiv. [Cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: <http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/index.php?h=inscenation&a=detail&id=7406>

¹¹¹ V titulu: BUDDE, Johann Franz. *Allgemeines Historisches Lexicon in welchem das Leben und die Thaten derer Patriarchen, Propheten, ... Käyser, Könige, ...* I–IV. Leipzig, 1722.

¹¹² V knize: *Journal encyclopedique, par une soociété de gens de lettre ...* 1. tome, 1. partie. A Liège, 1756.

Obr. 10. Exlibris Augusta Doerra. FALKE, Jacob. *Geschichte des fürstlichen Hauses Liechtenstein*. I., Wien, 1868–1822. Foto: H. Polívková.

Obr. 11. Razítko hraběte Karla Bigot de St. Quentin. *Reise-Skizzen*. Wein, 1856. Foto: H. Polívková.

Závěr

Zámecká knihovna Jílové obsahuje 1 814 signatur, při započtení přívazků jde o 1 899 titulů ve více než 4 300 svazcích. 16 signatur je obsazeno rukopisy, 74 titulů tisků pochází z 16. století. Nejstarší knihou souboru je rukopisný graduál z roku 1503.

Celek obsahuje pozůstatek rozsáhlé knihovny, kterou po tři staletí shromažďovali příslušníci rodu Thun-Hohenstein na děčínském panství a ke kterému byly po konfiskaci a umístění ve svozových skladech omylem přičleněny ještě svazky patřící do knihovny Katedrální kapituly v Hradci Králové. Díky provedené analýze provenienčních záznamů se podařilo tyto knižní celky opět částečně oddělit. 196 svazků bylo s určitostí identifikováno jako součást bývalé kapitulní knihovny a u mnohých z nich byli určeni také konkrétní vlastníci z řad kanovníků.

Tematicky je zámecká knihovna Jílové velmi rozmanitá a obsahuje významná díla široké škály vědních oborů i některé historicky cenné tisky. Jako torzo však nemůže dobře odrážet původní rozsah děčínské sbírky, a ještě méně její kulturně-historický význam. Nejcenější svazky byly rozprodány počátkem 30. let 20. století v aukcích a po konfiskaci šlechtického majetku byly části zbývající knihovny rozebrány státními institucemi. Přesto jsou stále patrné pozůstatky významných knižních akvizic z 19. a počátku 20. století – především genealogická knihovna Augusta Doerra a pozůstalost hraběte Bigot de Saint Quentin.

Prameny:

Knihovna Národního muzea, oddělení zámeckých knihoven, Agenda NKK a SPS.

Knihovna Národního muzea, oddělení zámeckých knihoven, Agenda oddělení.

Literatura:

BOHATTA – HOLZMANN 1900: BOHATTA, Hanns – HOLZMANN, Michael (edd). *Adressbuch der Bibliotheken der Oesterreich-ungarischen Monarchie*. Wien: Carl Fromme, 1900. Schriften des „Oesterreichischen Vereins für Bibliothekswesen“.

HANDBUCH 1997: BAUER, Matthias – BLUM, Claudia – MAŠEK, Petr, (edd). *Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa. Band 2, Tschechische Republik, Schloßbibliotheken unter der Verwaltung des Nationalmuseums in Prag*. Hildesheim: Olms-Weidmann, 1997.

GESAMTKATALOG: *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*. Leipzig: Hiersemann, 1925–.

HANL 1847: HANL, Karl. *Memorabilien-Buch der Königgrätzer Bisthums-Herrschaft Chrast und der königgrätzer Bisthums, verfasst von mir Karl Hanl, siebzehnten königgrätz Bischof. II. Theil. Das königgrätzer Bisthum betreffend*. (rukopis)

KAPRAS 1904: KAPRAS, Jan. Rukopisy děčínské. *Časopis musea Království českého* LXXVIII, 1904, sv. 1–2, s. 340–344, 423–430.

KLUTSCHAK 1855: KLUTSCHAK, Franz. *Böhmische Adelssitze als Centralpunkte volkswirthschaftlicher und humanitärer Bestrebungen. Erstes Heft, Schloss Tetschen*. Prag: [nakladatel není známý], 1855.

KRAUS 1978: KRAUS, Hans Peter. *A Rare Book Saga: The Autobiography*. New York: G. P. Putnan, 1978.

LEDÍNSKÁ-MALÁ 1971: LEDÍNSKÁ-MALÁ, Hana. Zámecká knihovna v Děčíně a její likvidace. In: *Knihovna: Vědeckoteoretický sborník* 8. Praha: SPN, 1971, s. 57–78.

LEDÍNSKÁ 1974: LEDÍNSKÁ, Hana. Děčínská zámecká knihovna (Příspěvek k dějinám) In: *Z minulosti Děčína II*. Děčín: ONV, 1974, s. 194–214.

LIFKA – ZINK 1933: LIFKA, Bohumír – ZINK, Karel (edd). *XXXIII. Zinkova aukce: Děčínská knihovna Thunů-Hohensteinů: dne 10., 11., 12. a 13. dubna 1933: Umělecká aukční síň Praha II., Národní tř. 8. I. část*. Praha: Karel Zink, 1933.

LIFKA 1934: LIFKA, Bohumír. Kvasice a Děčínská Thunovská knihovna. *Bibliofil* 8, 1934, č. 1, s. 36–40.

MACEK 1956: MACEK, Jaroslav et al. *Státní archiv v Litoměřicích: průvodce po archivních fondech*. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra, 1956. Průvodce po státních archivech; sv. 16.

MAŠEK 2008: MAŠEK, Petr et al. *Zámecké knihovny ve Zlínském kraji*. Zlín: Krajská knihovna Františka Bartoše, 2008.

MAŠEK 2010: MAŠEK, Petr. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. Praha: Mladá fronta, 2010.

MAŠEK 2015: MAŠEK, Petr et al. *Tisky 16. století v zámeckých knihovnách České republiky. I–III*. Praha: Národní muzeum, 2015.

NAVRÁTILOVÁ 2005: NAVRÁTILOVÁ, Vanda. *Thun-Hohensteinská děčínská knihovna (dějiny, vývoj, současnost)*. Ústí nad Labem, 2005. Diplomová práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Pedagogická fakulta.

POUZAR 1999: POUZAR, Vladimír. *Almanach českých šlechtických rodů*. [Brandýs nad Labem]: Martin, 1999.

RICHTEROVÁ 2007: RICHTEROVÁ, Alena. *Děčínské rukopisy ze sbírky Františka Martina Pelela (1734–1801), nyní ve fondech Národní knihovny České republiky*. Praha: Národní knihovna ČR, 2007.

ŠUMAN 2007: ŠUMAN, František. *Zámek Děčín: [historický průvodce]*. Děčín: Iniciativa pro děčínský zámek, 2007.

ŠUMAN 2016: ŠUMAN, František. Prodej děčínské zámecké knihovny a její další osudy. In: *Bibliotheca Antiqua 2016: sborník z 25. konference, 9.–10. listopadu 2016, Olomouc*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci; Praha: Sdružení knihoven ČR, 2016, s. 104–109. Dostupné také z: <http://www.vkol.cz/data/soubory/hf/bibliotheca-antiqua-2016/15-2016-suman.pdf>

www.vkol.cz/data/soubory/hf/bibliotheca-antiqua-2016/15-2016-suman.pdf

ŠUMAN 2018a: ŠUMAN, František. *Habent sua fata...: příběh knihovny, zbrojnice a dalších sbírek děčínského zámku 1628–2018*. Děčín: Zámek Děčín p.o., 2018.

ŠUMAN 2018b: ŠUMAN, František. Návrat zámecké knihovny. *Děčínské vlastivědné zprávy* 28, č. 2. Děčín: Okresní muzeum 2018, s. 29–37.

UHLÍKOVÁ 2019: UHLÍKOVÁ, Kristina (ed). *Konfiskované osudy: umělecké památky z německého majetku získaného československým státem a jejich severočeskí majitelé = Konfiszierte Schicksale: Kunstdenkmäler aus deutschem Besitz, erworben durch den tschechoslowakischen Staat, und ihre nordböhmisches Besitzer*. Praha: Artefactum, nakladatelství Ústavu dějin umění AV ČR, v. i., 2019.

ŽUPANIČ – STELLNER – FIALA 2001: ŽUPANIČ, Jan – STELLNER, František – FIALA, Michal. *Encyklopedie knižecích rodů zemí Koruny české*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2001.

Elektronické zdroje:

Provenio [online]. Knihovna Národního muzea. [Cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.provenio.net>

Knihopis [online]. Národní knihovna České republiky. [Cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: <http://www.knihopis.cz/>

Hana Polívková

Knihovna Národního muzea
oddělení mezinárodní výměny publikací
Vinohradská 1
110 00 Praha 1